

9-1-2543

การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของชายไทย

ระพีพรรณ วัฒนรัตน์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jdm>

Part of the [Demography, Population, and Ecology Commons](#)

Recommended Citation

วัฒนรัตน์, ระพีพรรณ (2543) "การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของชายไทย," *Journal of Demography*. Vol. 16: Iss. 2, Article 4.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/jdm/vol16/iss2/4>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Demography by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของชายไทย*

ระพีพรรณ พันธุ์รัตน์**

ความเป็นมาของงานวิจัย

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยที่ผ่านมา ทำให้สถานภาพและบทบาทของสตรีมีความเปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันสตรีไทยออกมาทำงานนอกบ้านและมีบทบาทเชิงเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ต้องทำงานหนักขึ้น ทั้งนี้เพราะนอกจากต้องรับผิดชอบภาระงานนอกบ้านแล้วยังมีภาระงานในครัวเรือนที่มีอยู่เดิมด้วย ปัจจุบันมีสตรีจำนวนมากที่กำลังเผชิญกับปัญหาการรับภาระงานทั้งสองด้านและมีชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานกว่าคู่สมรสมาก สภาพการณ์ดังกล่าวย่อมจะมีผลกระทบต่อตัวสตรีเองรวมทั้งครอบครัวและสังคม เนื่องจากภาระงานทั้งสองด้านทำให้สตรีไม่มีเวลาเหลือพอที่จะแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนในการทำงาน ขาดการดูแลสุขภาพและการพักผ่อนหย่อนใจ สตรีจำนวนมากจึงยังขาดความพร้อมในการปรับปรุงตนเอง และเสียโอกาสในการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและมาตรการที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

แนวทางสำคัญที่จะสามารถทำให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองและสังคมได้นั้น ต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนบทบาทของสามีในวิถีทางที่มีคุณค่า โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือนให้มากขึ้น การได้รับความช่วยเหลือจากสามีจะทำให้สตรีสามารถประสานชีวิตครอบครัวและการทำงานเข้าด้วยกันได้ อันจะมีผลต่อความมั่นคงของครอบครัวและช่วยส่งเสริมให้ผู้หญิงซึ่งเป็นประชากรกึ่งหนึ่งของประเทศมีโอกาสพัฒนาตนเองและสามารถแสดงศักยภาพในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างทัดเทียมกับชาย

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาว่า ปัจจุบันชายไทยมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบครอบครัวและปรับเปลี่ยนบทบาทในวิถีทางที่ได้อย่างไรบ้าง โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนมากน้อยเพียงใด และมีปัจจัยใดบ้างที่กำหนดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของชายไทย เพื่อเป็นประโยชน์ในการแสวงหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนบทบาทให้เกิดความเสมอภาคและส่งเสริมสัมพันธภาพอันดีระหว่างสามีและภรรยา การบรรลุถึงความสัมพันธ์ที่เสมอภาคระหว่าง

* บทความนี้คัดย่อมาจากวิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต สาขาประชากรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542

** นักวิจัยผู้ช่วย โครงการความยากจนในผู้สูงอายุ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หญิงชายในครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยย่อยของสังคมนั้น ย่อมจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ในเชิงเกื้อหนุนกันระหว่างเพศในสังคมต่อไป นอกจากนี้ข้อมูลดังกล่าวยังจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนเพื่อพัฒนาด้านบทบาทของหญิงและชายในสังคมไทยได้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของชายไทยกับภรรยา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจ สังคมและปัจจัยอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของชายไทย

ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษานี้ใช้ตัวอย่างในการวิเคราะห์เป็นสตรีกำลังสมรสอายุ 15-44 ปี สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของชายไทยโดยทั่วไปในแต่ละกิจกรรมเปรียบเทียบกับสตรี โดยใช้ตารางไขว้เพื่อให้เห็นภาพรวมถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของชายไทยว่ามากน้อยกว่าสตรีอย่างไร ส่วนที่สอง วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามี โดยตารางไขว้พร้อมการใช้ค่า X^2 -Square ทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรตามและตัวแปรอิสระในระดับตัวแปรเดียว นอกจากนี้ได้ใช้การวิเคราะห์จำแนกหมู่เพื่อวิเคราะห์ว่า มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลกำหนดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของชายไทยและปัจจัยใดที่มีอิทธิพลมากที่สุด ซึ่งเป็นการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรตามและตัวแปรอิสระในระดับหลายตัวแปร

วิธีดำเนินการวิจัยและแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของชายไทยครั้งนี้ ได้รับความอนุเคราะห์จากสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจโครงการศึกษาสถานภาพสตรีและภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไทย (A Study on Status of Women and Fertility in Thailand) หรือ SWAFT โครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาเปรียบเทียบสถานภาพสตรีและภาวะเจริญพันธุ์ในทวีปเอเชีย 5 ประเทศ สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ร่วมในโครงการนี้โดยเริ่มทำการสำรวจตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2535 ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ.2538 และเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2536 ในโครงการนี้ได้เก็บข้อมูลของสามีของสตรีเข้าช่วยด้วยโดยใช้วิธีสุ่มอย่างมีระบบเพื่อเลือกสัมภาษณ์สามีจำนวนประมาณกึ่งหนึ่งของจำนวนสตรี และเพื่อให้ได้ขนาดตัวอย่างตรงตามเป้าหมาย บางหน่วยตัวอย่างจึงได้เลือกครัวเรือนตัวอย่างมากกว่า 100 ครัวเรือน โดยรวมแล้ว

โครงการ SWAFT สัมภาษณ์ได้ครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด 4,898 ครัวเรือน โดยตัวอย่างที่ศึกษาเป็นสตรีกำลังสมรสอายุ 15-44 ปี จำนวน 2,800 คน และสามีของสตรี 1,475 ราย

เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาเฉพาะสตรีที่อาศัยอยู่ประจำในครัวเรือนเดียวกันกับสามี รวมตัวอย่างในการวิเคราะห์ทั้งสิ้น 2,634 ราย กิจกรรมที่นำมาวิเคราะห์มีทั้งหมด 8 กิจกรรม ได้แก่ การทำอาหาร ดึงถ้วยชาม ซื่ออาหาร ทำความสะอาดบ้าน ซักเสื้อผ้า ดูแลการเงินของครอบครัว ดูแลเด็กเล็ก และการดูแลคนแก่ เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่มีอยู่ในครัวเรือนไทยทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ซึ่งโดยทั่วไปสังคมจะถือว่ากิจกรรมเหล่านี้เป็นภาระหน้าที่ของสตรี ขณะเดียวกันสังคมก็มีได้คาดหวังว่าเพศชายจะต้องทำกิจกรรมเหล่านี้

แนวคิดเชิงทฤษฎี

การศึกษานี้เป็นการสะท้อนความสัมพันธ์ในครัวเรือนระหว่างสามีและภรรยาในประเด็นการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามี แนวคิดที่เกี่ยวข้องซึ่งได้นำมาประกอบการศึกษา ดังนี้

การจำแนกบทบาทระหว่างคู่สมรสตามทฤษฎีสตรีสังคมนิยม (Socialist Feminist Theory) Linsey (1990 : 11) ได้วิเคราะห์แนวคิดนี้ว่า การแบ่งงานระหว่างเพศทั้งภายในและนอกระบบครอบครัว แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชายหญิง เนื่องจากงานบ้านซึ่งผู้หญิงต้องรับผิดชอบเป็นงานที่ไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้หญิงขาดโอกาสในการควบคุมทรัพยากรจากภายนอก เป็นผลให้มีสถานภาพที่ด้อยกว่าสามี และเสนอว่าปัจจุบันผู้หญิงต้องรับภาระงานทั้งในครัวเรือนและการหารายได้ จึงควรมีความเสมอภาคทั้งในสถาบันครอบครัวและสังคม

การจำแนกบทบาทระหว่างคู่สมรสตามทฤษฎีทรัพยากร (Resource Theory) Blood และ Wolf (1960) ได้อธิบายความสัมพันธ์ในครอบครัวว่า บทบาทความรับผิดชอบงานบ้านของคู่สมรสจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับทรัพยากรของแต่ละบุคคล เช่น ระยะเวลาที่ทำงานนอกบ้าน อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา และระดับชั้นทางสังคม เป็นต้น

แนวคิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทของคู่สมรสแบบเสมอภาค พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์ (2525) ได้วิเคราะห์แนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทระหว่างคู่สมรสไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงบทบาทระหว่างคู่สมรสเป็นกระบวนการที่มีสาเหตุมาจากทั้งภายนอกและภายในครอบครัว การกลายเป็นเมืองและการกลายเป็นอุตสาหกรรม ทำให้ผู้หญิงมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวเพิ่มขึ้น นำไปสู่การเรียกร้องให้เกิดความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางบทบาทระหว่างคู่สมรสให้มีความเสมอภาคขึ้น

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การแบ่งบทบาทระหว่างเพศในครอบครัวเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกในสังคมมานาน ปัจจัยที่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในครัวเรือนของชาย สามารถแบ่งเป็นปัจจัยจากภายนอกและปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยภายนอก หมายถึง อิทธิพลของ

สังคมและวัฒนธรรม เช่น เขตที่อยู่อาศัย เชื้อสาย รูปแบบการอยู่อาศัย เป็นต้น ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง อิทธิพลของคุณสมบัติส่วนบุคคลของทั้งสามีและสตรี ซึ่งเกิดจากการมีทรัพยากรเชิงอำนาจในครัวเรือนของแต่ละคน เช่น การศึกษา อาชีพ อายุ เป็นต้น

ผลการศึกษา

จากการศึกษานี้พบว่า ความสัมพันธ์ในครัวเรือนไทยยังคงเป็นตามแบบแผนเดิมคือ ยังมีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบงานในครัวเรือนว่าเป็นความรับผิดชอบของสตรี ชายไทยเข้ามามีส่วนช่วยภรรยาทำกิจกรรมในครัวเรือนน้อยมาก จากกิจกรรมที่ศึกษา 8 กิจกรรมโดยเฉลี่ยชายมีส่วนร่วมเพียง 2 กิจกรรม นอกจากนั้นยังพบว่าผู้ชายถึงร้อยละ 20.3 ที่ไม่ช่วยภรรยาทำกิจกรรมใดในครัวเรือนเลย และมีชายเพียงร้อยละ 0.5 เท่านั้นที่ช่วยภรรยาทำทุกกิจกรรม (ตารางที่ 1)

ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามี

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามีนี้ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ วิเคราะห์โดยใช้ตารางไขว้และการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (MCA)

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามี โดยตารางไขว้ มีข้อค้นพบดังนี้

1. ความแตกต่างระหว่างอายุของสตรีกับสามีเป็นตัวแปรหนึ่งที่คาดว่าจะมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามี เนื่องจากอายุเป็นทรัพยากรอำนาจของกลุ่มสตรีที่มีผลต่อความสัมพันธ์ในครัวเรือน กลุ่มสตรีที่มีอายุมากกว่าจะมีประสบการณ์มากกว่าจะเป็นฝ่ายที่มีอำนาจในครัวเรือนมากกว่า ดังนั้นหากภรรยามีอายุมากกว่าหรืออายุเท่ากับสามีน่าจะส่งผลในการต่อรองให้สามีทำตามต้องการได้ รวมทั้งการช่วยทำกิจกรรมในครัวเรือนได้ ผลการศึกษาพบว่าสตรีที่สามีอายุมากกว่าสามีจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนมากกว่าสตรีที่สามีอายุน้อยกว่า และสตรีที่อายุเท่ากับสามีโดยความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติไม่ปฏิบัติตามสมมติฐานที่ตั้งไว้
2. ระยะเวลาสมรสเป็นตัวแปรหนึ่งที่น่าจะมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมในครัวเรือนของกลุ่มสตรี เนื่องจากภาระงานในครัวเรือนจะมีมากขึ้นแตกต่างกันไปตามขั้นตอนของวัฏจักรครอบครัว ผลการศึกษาพบว่า ระยะเวลาสมรสมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับระดับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามี โดยสตรีที่มีระยะเวลาสมรส 0-9 ปี สามีจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนมากกว่าสตรีที่มีระยะเวลาสมรส 10-19 ปี และ 20 ปีขึ้นไปตามลำดับ ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติและทิศทางความสัมพันธ์เป็นไปตามสมมติฐาน

3. การมีบุตรอายุ 13 ปีขึ้นไปในบ้าน การมีบุตรแต่ละคนนั้นพ่อแม่มักจะคาดหวังที่จะได้รับประโยชน์จากลูกทั้งทางด้านจิตใจและด้านเศรษฐกิจ การช่วยแบ่งเบาภาระงานในครัวเรือนก็เป็นสิ่งที่พ่อแม่คาดหวังจะได้รับการตอบแทนจากลูก การมีบุตรอายุ 13 ปีขึ้นไปซึ่งอยู่ในช่วงวัยแรงงานที่มีวุฒิภาวะพอที่จะสามารถช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือนได้ น่าจะมีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของพ่อแม่ได้ จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่มีบุตรอายุ 13 ปีขึ้นไป ในบ้านสามีมักมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนมากกว่าสตรีที่ไม่มีบุตรอายุ 13 ปีขึ้นไปในบ้าน โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติแต่ทิศทางความสัมพันธ์ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4. อาชีพของสตรี ความจำเป็นทางเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้สตรีมีบทบาทในการประกอบอาชีพนอกบ้านมากขึ้น การมีอาชีพที่แตกต่างกัน มีลักษณะการทำงานและความยืดหยุ่นเรื่องเวลาแตกต่างกันย่อมทำให้สตรีมีเวลาแบ่งรับงานบ้านแตกต่างกันออกไป ซึ่งน่าจะมีผลผลักดันให้สามีต้องเข้ามารับผิดชอบงานในครัวเรือนต่างกันด้วย ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมสามีมักมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนมากกว่าสตรีที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและสตรีที่ไม่ได้ทำงาน โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5. อาชีพของสามี ในทำนองเดียวกับอาชีพของสตรี สามีที่มีอาชีพต่างกันมักจะถูกคาดหวังให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนจากภรรยาแตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สามีไม่ได้ทำงานสามีมักมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนมากกว่า สตรีที่สามีประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมและสตรีที่สามีประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม โดยความสัมพันธ์ดังกล่าว มีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

6. เขตที่อยู่อาศัยเป็นตัวแปรสำคัญที่น่าจะมีผลต่อระดับการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามี เนื่องจากเขตที่อยู่อาศัยมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางสังคมและลักษณะการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคมนวมถึงทัศนคติต่อเรื่องบทบาทระหว่างเพศที่แตกต่างกัน เขตที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะความเป็นเมืองซึ่งมีความทันสมัย ทัศนคติเรื่องบทบาทระหว่างเพศน่าจะมีการยอมรับมากขึ้น ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับระดับความเป็นเมือง โดยสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครสามีมักมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนมากกว่าสตรีที่อยู่ในเขตเมืองอื่นและเขตชนบทตามลำดับ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเป็นดัชนีหนึ่งที่จะบ่งชี้ว่า ภาระงานในครัวเรือนมีผู้มาช่วยแบ่งเบาอย่างน้อยเพียงใด และจำเป็นที่สามีต้องเข้ามาช่วยแบ่งเบาภาระงานอย่างน้อยแค่ไหน ภายในครอบครัวเดียวที่มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยนั้นการแบ่งงานในครัวเรือนทำได้ไม่เค็ดขาด ส่วนในครัวเรือนที่มีสมาชิกมากกว่า สามีสามารถหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมในครัวเรือนได้ เพราะมีสมาชิกอื่นๆ ทำแทนได้ ผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามี มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

โดยสตรีที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิก 2-3 คน สามีจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนมากกว่าสตรีที่อยู่ในครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิก 4-5 คน และจำนวนสมาชิก 6 คน ขึ้นไป ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

8. ความแตกต่างระหว่างการศึกษาของสตรีกับสามี การศึกษาทั้งของสตรีและสามีมีส่วนกำหนดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครัวเรือน เนื่องจากการศึกษามีอิทธิพลต่อความคิด พฤติกรรม รวมถึงความสามารถในการทำงานเชิงเศรษฐกิจที่แตกต่างกันด้วย ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สามีมีการศึกษาดำรงว่า สามีจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนมากกว่า สตรีที่สามีมีการศึกษาสูงกว่าและการศึกษาเท่ากัน โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

9. เชื้อสายของสามีเป็นตัวแปรที่ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะมีผลต่อพฤติกรรมการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามี เนื่องจากเชื้อสายเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างด้านคตินิยมและวัฒนธรรม อันเป็นแนวทางในการปลูกฝังค่านิยมและแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ค่านิยมและความเชื่อของแต่ละวัฒนธรรมย่อมทำให้เกิดการปฏิบัติต่อเพศหญิงเพศชายแตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สามีมีเชื้อสายจีน สามีมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนมากกว่าสตรีที่สามีมีเชื้อสายไทยและเชื้อสายอื่นๆ เล็กน้อย โดยความสัมพันธ์ดังกล่าว มีนัยสำคัญทางสถิติไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

10. ทักษะคิดเรื่องบทบาทระหว่างเพศของสตรี เนื่องจากทักษะคิดมีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมและการแสดงออกของบุคคลต่อเหตุการณ์ต่างๆ ให้โน้มเอียงไปตามสิ่งที่ตนเองเชื่อ สตรีที่มีทักษะคิดเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศสูง จึงน่าจะเรียกร้องให้สามีเข้ามามีส่วนแบ่งเบาภาระงานในครัวเรือนมากขึ้นจากผลการศึกษาพบว่า สตรีที่มีทักษะคิดเรื่องบทบาทระหว่างเพศแบบเสมอภาค สามีจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมครัวเรือนสูงกว่าสตรีที่มีทักษะคิดเรื่องบทบาทระหว่างเพศแบบปานกลาง และตามแนวประเพณี อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์การจำแนกหมู่ พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับระดับการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและเป็นไปตามสมมติฐานคือ ระยะเวลาสมรส อาชีพของสตรี เขตที่อยู่อาศัย จำนวนสมาชิกในบ้านและความแตกต่างระหว่างการศึกษาของสตรีกับสามี

เมื่อพิจารณาความสามารถในการอธิบายความผันแปรของระดับการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามีพบว่า การมีบุตรอายุ 13 ปีขึ้นไปในบ้านสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามได้มากที่สุด รองลงมาคือ ระยะเวลาสมรส จำนวนสมาชิกในบ้าน ความแตกต่างระหว่างการศึกษาของสตรีกับสามี อาชีพของสตรีและเขตที่อยู่อาศัย อย่างไรก็ตามตัวแปรทั้งหมดนี้สามารถอธิบายความผันแปรของระดับการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามีได้เพียงร้อยละ 5 ($R^2 = 0.05$) ผลการศึกษาดังปรากฏในตารางที่ 2

อภิปรายผล

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามีมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีและสามี กล่าวคือ สตรีที่พักอาศัยในเขตเมืองและเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมมีระยะเวลาสมรสสั้นกว่าและมีจำนวนสมาชิกในบ้านน้อยกว่า เป็นกลุ่มที่ระดับการทำกิจกรรมใน ครัวเรือนของสามีสูงที่สุด ทั้งนี้เพราะในสังคมเมือง การอยู่ในครอบครัวขนาดเล็กที่ประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูก ทำให้สามีต้องเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของครอบครัวมากขึ้น ต่างจากสังคมเกษตรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก สมาชิกคนอื่นๆ อาจเข้ามามีส่วนช่วยแบ่งเบาภาระของ “แม่บ้าน” ไปได้ สามีจึงสามารถปลีกตัวออกจากการช่วยทำกิจกรรมในครัวเรือนได้

นอกจากนี้รูปแบบการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม (Socialization) ในเขตเมืองกับเขตชนบทก็แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะในเขตชนบทภาระงานบ้านและกิจกรรมในครัวเรือนทั้งหมด จะถือว่าเป็นความรับผิดชอบของคนที่เป็น “แม่บ้าน” ในขณะที่ในสังคมเมืองคนในสังคมจะกระตุ้นให้ผู้ชายเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบภาระงานบ้านและกิจกรรมของครัวเรือนมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นภาพลักษณ์ที่ดีกับสามี หากเข้ามามีบทบาทในการทำกิจกรรมในครัวเรือนมากขึ้น นอกจากนี้การมีจำนวนสมาชิกน้อย รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการหาคนช่วยทำงานบ้าน ซึ่งอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง ประกอบกับภรรยาที่มักจะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน จึงส่งผลให้สามีในเขตเมืองจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมของครอบครัวเพิ่มมากขึ้น

ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการศึกษานี้ก็คือ ครอบครัวที่มีบุตรอายุ 13 ปีขึ้นไปในบ้าน และครอบครัวที่สามีมีการศึกษาค่ำกว่าภรรยา เป็นครอบครัวที่สามีทำกิจกรรมในบ้านในระดับที่ค่อนข้างสูง ซึ่งอาจขัดแย้งกับความรู้สึกของคนทั่วไปที่คิดว่า สามีน่าจะเข้ามาช่วยเหลือภรรยาทำกิจกรรมของครัวเรือนน้อยลงเมื่อมีบุตรอายุมากขึ้น (13 ปีขึ้นไป) และสามีที่มีการศึกษาค่ำไม่น่าจะช่วยภรรยาทำกิจกรรมในครัวเรือน แต่ผลการศึกษานี้ให้ข้อมูลในทิศทางที่ตรงกันข้าม ทั้งนี้เพราะจากตัวอย่างที่ศึกษาครอบครัวที่มีบุตรอายุ 13 ปีขึ้นไปในบ้านและครอบครัวที่สามีมีการศึกษาค่ำกว่าภรรยา เป็นครอบครัวที่อยู่ในเขตเมือง

ถึงแม้การวิเคราะห์การจำแนกพหุจะชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยในเรื่องที่พักอาศัยและรูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีและสามี มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามี แต่ประเด็นที่ควรจะต้องคำนึงถึงก็คือ ความสามารถที่ตัวแปรอิสระทุกตัวอธิบายการผันแปรของตัวแปรตาม มีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น ($R^2=0.050$) ดังนั้นจึงน่าจะมีปัจจัยอื่นที่ไม่ได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ หรือไม่ได้เก็บรวบรวมไว้ในแบบสอบถามของโครงการวิจัยนี้ ไม่ว่าจะเป็นการมีลูกจ้างหรือคนช่วยงานบ้านอื่นๆ การใช้เวลาในการทำกิจกรรม ทศนคติของสามีเกี่ยวกับการทำกิจกรรมในบ้าน รายได้ของสตรีและเวลาที่สตรีมีให้แก่ครอบครัว เป็นต้น

จากผลการศึกษาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชาย ในครอบครัวไทย ว่ายังคงมีแบบแผนการแบ่งบทบาทระหว่างเพศไปตามแนวประเพณีเดิมซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ยังรากลึกมานาน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากกลุ่มประชากรที่นำมาศึกษา ส่วนใหญ่ซึ่งสะท้อนประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ มีเขตที่อยู่อาศัยในชนบทและการศึกษาเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ จึงยังคงมีแบบแผนความสัมพันธ์ในครัวเรือนตามแนวเดิมอยู่ หญิงจึงยอมและเต็มใจทำหน้าที่ดังกล่าวให้สมบูรณ์ที่สุด เพื่อจะได้ไม่ถูกตำหนิว่าเป็นหญิงไม่รับผิดชอบกิจการงานบ้าน แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่น่ายินดีว่าชายมีแนวโน้มที่มีความยึดหยุ่นกับความเชื่อดังกล่าว โดยเข้ามามีส่วนช่วยบ้างเมื่อครอบครัวมีความจำเป็น ความจำเป็นดังกล่าวเกิดจากปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องเนื่องกันทั้งปัจจัยสังคมภายนอกและปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เขตที่พักอาศัยในเขตเมืองการศึกษาอาชีพ อายุซึ่งสะท้อนจากระยะเวลาสมรสและความแตกต่างระหว่างอายุของสตรีกับสามี ปัจจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและการเข้าถึงทรัพยากรของผู้หญิง เป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ของผู้หญิง ที่ไม่ใช่มีเพียงบทบาทหน้าที่ภายในบ้านเท่านั้น ความเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้สตรีมีข้อจำกัดเรื่องเวลา ชายจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนแทนภรรยาหรือช่วยเหลือภรรยามากขึ้น นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่น่าสนใจคือ ระยะเวลาสมรสซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามี สะท้อนว่าคู่สมรสรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะมีความสัมพันธ์ในครัวเรือนที่เท่าเทียมกันมากขึ้น ส่วนแนวทางที่ช่วยเปลี่ยนแปลงอุปสรรคทางวัฒนธรรมให้คลี่คลายลงเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชายในครอบครัวและสังคม ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง ดังจะเสนอแนะรายละเอียดต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปปฏิบัติ

1. ผลการศึกษาพบว่า ชายไทยยังคงมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนน้อยกว่าสตรีมาก ดังนั้นองค์กรต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน ควรมีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้เห็นประโยชน์ของการใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ภายในครอบครัว เพื่อสร้างความเข้าใจอันดี และเป็นการเรียนรู้ศักยภาพและข้อบกพร่องของสมาชิก เพื่อนำมาเสริมสร้างและแก้ไขได้อย่างเหมาะสม ช่วยยกระดับสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว ในการเลี้ยงดูเด็ก พ่อแม่ต้องให้ลูกเรียนรู้บทบาทที่เหมาะสม เลิกปลูกฝังแนวคิดและพฤติกรรมที่มีอคติทางเพศแก่เด็ก เพื่อให้เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความคิดเรื่องบทบาทระหว่างเพศที่ดีต่อไป

2. จากผลการศึกษาพบว่า การที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีการศึกษาสูง โดยเฉพาะเมื่อสตรีมีการศึกษาสูงกว่าสามี สามีมักจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนสูง ดังนั้นรัฐบาลจึงควรส่งเสริมให้ประชากรมีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูงอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการเปิดโอกาสให้สามารถเลือก

ประกอบอาชีพได้หลากหลายขึ้น มีโอกาสในการควบคุมทรัพยากรในครอบครัว และการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเท่าเทียมกันทั้งชายและหญิง นอกจากนี้ในระบบการเรียนรู้ทางสังคมสำหรับเด็กรุ่นใหม่ทุกหน่วยของสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน ชุมชนรวมทั้งสื่อมวลชน ควรส่งเสริมการเรียนรู้บทบาทและความรับผิดชอบส่วนบุคคลอย่างเหมาะสม ในของตำราเรียนหรือการนำเสนอสื่อต่างๆ ควรหลีกเลี่ยงเนื้อหาที่มีอคติทางเพศ เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่มีความคิดความเชื่อเรื่องบทบาทหน้าที่ระหว่างหญิงชายว่ามีฐานะเป็นทรัพยากรบุคคล มีส่วนรับผิดชอบในการสร้างสรรค์ครอบครัวและสังคมอย่างเท่าเทียมกันทั้งสองเพศ

3. รัฐบาลควรผลักดันกฎหมายให้สตรีได้รับการคุ้มครองด้านต่างๆ ทั้งในชีวิตครอบครัวและชีวิตการทำงานและสังคม สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ได้รับบริการต่างๆ ของรัฐ และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มความสามารถเพื่อจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี และเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป

4. ควรกำหนดแนวทางการทำวิจัยและจัดทำสถิติเกี่ยวกับการแบ่งแยกทางเพศในประเทศอื่นๆ ที่กว้างขวางขึ้น เช่น สตรีกับอาชีพในสาขาต่างๆ สตรีกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง สตรีกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น เพื่อให้ผลงานของสตรีปรากฏอย่างชัดเจนขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือน ทำกิจกรรมของสามี เฉพาะกลุ่มสตรีกำลังสมรสอายุ 15-44 ปีเท่านั้น ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไป ควรนำข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายมาวิเคราะห์ อาทิเช่น ในกลุ่มชายรุ่นอายุอื่นๆ และสถานภาพสมรสอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบภาพรวมว่ามีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเรื่องการทำ กิจกรรมในครัวเรือนของชายไทยอย่างไรบ้าง

2. ควรศึกษาถึงผลกระทบของการทำกิจกรรมในครอบครัวของสมาชิกในครัวเรือน ต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการด้านต่างๆ ของครอบครัว เช่น ความสุขในชีวิตสมรส คุณภาพของบุตร ความสัมพันธ์ในครอบครัวหรือบทบาทในชุมชน บทบาทในการทำงานของสตรี เป็นต้น

3. ควรศึกษาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้เวลาในการทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรม เพื่อจะสามารถเปรียบเทียบความมากน้อยในการทำกิจกรรมในครัวเรือนระหว่างหญิงชาย หรือการใช้เวลาร่วมกันในการทำกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกในครอบครัวด้วย

ตารางที่ 1 ร้อยละของสตรี จำแนกตามจำนวนกิจกรรมและระดับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม
ในครัวเรือนของสามี

การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครัวเรือนของสามี	ร้อยละของสตรี
ไม่มีส่วนร่วม	20.3
มีส่วนร่วม 1 กิจกรรม	19.3
มีส่วนร่วม 2 กิจกรรม	16.8
มีส่วนร่วม 3 กิจกรรม	14.3
มีส่วนร่วม 4 กิจกรรม	11.2
มีส่วนร่วม 5 กิจกรรม	8.7
มีส่วนร่วม 6 กิจกรรม	5.5
มีส่วนร่วม 7 กิจกรรม	3.2
มีส่วนร่วม 8 กิจกรรม	0.5
รวม	100.0 (2,719)

กิจกรรมที่นำมาวิเคราะห์มีทั้งหมด 8 กิจกรรม ได้แก่ การทำอาหาร ล้างถ้วยชาม ซื้ออาหาร
ทำความสะอาดบ้าน ซักเสื้อผ้า ดูแลการเงินของครอบครัว ดูแลเด็กเล็ก และการดูแลคนแก่

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์การจำแนกพหุ (MCA) คะแนนเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม
ในครัวเรือนของสามี จำแนกตามลักษณะภูมิหลังทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม

ตัวแปรและกลุ่มย่อย	ค่าเฉลี่ย ที่ยังไม่ได้ปรับ	ค่าเฉลี่ย ที่ปรับแล้ว	จำนวนตัวอย่าง (N)
ค่าเฉลี่ยรวม = 2.44			2,734
ลักษณะภูมิหลัง			
ระยะเวลาสมรส			
0-9 ปี	2.64	2.61	1,161
10-19 ปี	2.40	2.42	1,046
20 ปีขึ้นไป	1.93	2.00	390
รวม			
eta/beta	0.12*	0.10*	2,597
การมีบุตรอายุ 13 ปีขึ้นไปในบ้าน			
ไม่มีบุตรอายุ 13 ปีขึ้นไปในบ้าน	2.29	2.26	1,692
มีบุตรอายุ 13 ปีขึ้นไปในบ้าน	2.73	2.77	906
รวม			2,598
eta/beta	0.10*	0.12*	
อาชีพของสตรี			
ไม่ประกอบอาชีพ	2.22	2.11	152
อาชีพเกษตรกรรม	2.33	2.39	1,580
อาชีพนอกภาคเกษตรกรรม	2.69	2.59	865
รวม			
eta/beta	0.08*	0.07*	2,597
เขตที่อยู่อาศัย			
ชนบท	2.37	2.36	2,209
เมืองอื่น	2.84	2.71	192
กรุงเทพมหานคร	2.83	2.84	197
รวม			
eta/beta	0.08*	0.07*	2,598

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ตัวแปรและกลุ่มย่อย	ค่าเฉลี่ย ที่ยังไม่ได้ปรับ	ค่าเฉลี่ย ที่ปรับแล้ว	จำนวนตัวอย่าง (N)
ค่าเฉลี่ยรวม = 2.44			2,734
ลักษณะภิมหลัง			
จำนวนสมาชิกในบ้าน			
2-3 คน	2.59	2.51	667
4-5 คน	2.52	2.33	1,258
6 คนขึ้นไป	2.14	2.17	671
รวม			
eta/beta	0.09*	0.08*	2,596
ความแตกต่างระหว่างการศึกษาของ			
สตรีกับสามี	2.76	2.71	461
สามีมีการศึกษาดำกว่า	2.27	2.31	1,416
การศึกษาเท่ากัน	2.57	2.52	714
รวม			
eta/beta	0.10*	0.08*	2,591
R ²			0.050

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับระดับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม
ในครัวเรือนของสามี

ตัวแปรอิสระ	X ² -test		MCA	
	สมมติฐาน	นัยสำคัญ ทางสถิติ	สมมติฐาน	นัยสำคัญ ทางสถิติ
ความแตกต่างระหว่างอายุของสตรีกับสามี	×	มี	-	-
ระยะเวลาสมรส	✓	มี	✓	มี
การมีบุตรอายุ 13 ปีขึ้นไปในบ้าน	×	มี	×	มี
อาชีพของสตรี	✓	มี	✓	มี
อาชีพของสามี	✓	มี	-	-
เขตที่อยู่อาศัย	✓	มี	✓	มี
จำนวนสมาชิกในบ้าน	✓	มี	✓	มี
ความแตกต่างระหว่างศึกษาของสตรีกับสามี	✓	มี	✓	มี
เชื้อสายของสามี	×	มี	-	-
ทัศนคติเรื่องบทบาทระหว่างเพศของสตรี	✓	ไม่มี	-	-

- ✓ เป็นไปตามสมมติฐาน
- × ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
- วิเคราะห์ด้วยตารางไขว้วิธีเดียว

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ. ม่านแห่งอคติ; ความสัมพันธ์ระหว่างสตรีกับสถาบันทางสังคม. กรุงเทพฯ: เคนเคอร์เพรส, 2535.

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. สตรีความท้าทายจากปัจจุบันสู่ ค.ศ. 2000. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2536.

เดือนเพ็ญ วอนเพียร. การแบ่งรับงานบ้านของสามี. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.

นภาพร ชโยวรรณ, มาลินี วงษ์สิทธิ์ และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฟโฟโล. รายงานการวิจัยโครงการศึกษาสถานภาพสตรีและภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไทย. สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

นภาพร หะวานนท์. ผลของการออกไปทำงานนอกบ้านของภรรยาที่มีต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. “การเปลี่ยนแปลงแบบแผนความสัมพันธ์ในครอบครัว : ทักษะเชิงทฤษฎี” วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา . 1 (ม.ค. 2525) : 1-24

ไพรัช เชชรินทร์. การมีส่วนร่วมในเชิงการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของสตรีไทย. กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2525.

ภัสสร ลิมานนท์และคณะ. สรุปผลการวิจัยโครงการศึกษาครอบครัวไทย. สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ภัสสร ลิมานนท์. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของเพศและสถานภาพสตรี” การพัฒนาสถานภาพสตรีไทย: งานวิจัยและนโยบาย. (เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ) สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527. หน้า 5-7.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ผลการสัมมนาเรื่องการส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตัวเองได้. กระทรวงศึกษาธิการ ; กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2537.

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. นโยบายและแผนหลักเพื่อพัฒนาสตรีระยะยาว พ.ศ. 2535-2555. สำนักนายกรัฐมนตรี, 2535.

สุดสวasti ดิศโรจน์. “แนวคิดสังเคราะห์ด้านอิทธิพลของครอบครัวต่อการทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิง” วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. (ก.ค. 2530) : 1-25.

ภาษาอังกฤษ

Bernardo, Donna H. ; Constance L., Shehan and Gerald R., Leslie. "A residue of traditional ; jobs, carees and spouse time in housework" **Journal of Marriage and the Family.** 49(1987): 381-390.

Blood, Robert O, JR. **The Family.** New York: The Free Press, 1972.

Blood, Robert O, JR and Donald M. Wolf. **Husbands and wives: The Dynamic of Marriage Living.** New York: The Free Press, 1960.

Brines J. "Economic dependency, gender and the division of labor in home." Presented at the Annual Meeting of the Population Association of America, New Olean Louisiana, May 9-11, 1996. 20, (11)p. Abstract: Popline. "unpublished"

Bruce, Judith and other. **Families in Focus New Perspectives on Mother, Father and Children.** New York; Population Council, 1995.

Collins, Randall. **Sociology of Marriages and the Family.** Chicago: Nelson Hall, 1987.

England, Pual and George Farkas. **Household employment and gender: A social economic and demographic view.** New York: Aldine De Gruyter, 1992.

Frankenhacuser, Marianne. "The psychophysiology of sex differences as related to the occupation Status" cited in **Woman, Work and Health Stress and Opportunities.** edited by Frankenhacuser, Marianne, Ulf Lundberg and Marraet Chesney; New York: Plenum Publishing Corporation, 1991: 39-61.

Lindsey, L., Linda. **Gender Roles A Sociological perspective.** New Jersey: Harvester wheatsheaf, 1990.

Maret, Elizabeth and Barbara Finlay. "The distribution of household labor among women in deal-earner familise." **Journal of Marriage and the Family.** (May 1987): 357-364.

Mckenry, C., Patric and others. "Characteristic of husbands' family work and wive's labor Force Involvement." cited in **Men and Family.** edited by Robert A. Lewis and Rober E Salt. California: Sage publication, 1986 : 72-83.

United Nations. **Program of Action of The United Nations International Conference on Population and Development 1994.** (n.p.,n.d.)

United Nations. "The World's women 1970 - 1990. Trends and Statistics." **Social Statistics and Indicators.** Series K. No.8. New York, 1991.

Sanchez, L. "Women's power and the gender division of domestic labor in the Third World" **Gender and Society.** 1993 Sep: 17 (3): 434-459.

Soonthorntharda, Amara. **Domestic Role Behavior, Expectation and Adaptations: Past to Present.** cited in Bencha Yoddumnern-Attig and others. **Changing Role and Status of Women in Thailand: a Document Assessment.** Institute for Population and Socials Research Mahidol University, 1992: pp 25-35.